

RECENZE

DAS DÜRER-HAUS. NEUE ERGEBNISSE DER FORSCHUNG.

Dürer-Forchungen, Band 1. Kolektiv, G. U. Grossmann a Franz Sonnenberger, edd., Verlag des Germanischen Nationalmuseums, Nürnberg 2007, 288 stran, barevné i černobílé ilustrace v hojném počtu v textu.

Autoři příspěvků: Jutta Tschoecke, Konrad Bedal, Claus Giersch + Robert Giersch, Matthias Exner, Ulrich Klein, Anja Grebe, Daniel Hess + Thomas Eser, Dirk J. de Vries, Ramona Braun + Anja Grebe, G. Ulrich Grossmann, Simon P. Okaes, Daniel Burger

Sborník vznikl jako rozšířená publikace referátů z konference o domu A. Dürera v Norimberku.

Klade si ambiciózní cíl založit řadu věnovanou studiu A. Dürera.

Nutno předeslat, že vstupní číslo této zamýšlené řady je na nejvyšší úrovni. Jednotlivé příspěvky zpracovali přední odborníci, s jejichž jmény se setkáváme pravidelně v badatelském prostředí německy mluvících zemí.

Sborník je pojat v širokém profesním záběru. Mezioborový přístup je tak jedinou možností k posunu dosavadních znalostí, názorů a interpretací faktů.

Soustavný zájem o dílo i o vlastní dům A. Dürera, trvající již od počátku 19. století, vnesl do interpretací poznamenání řadu mýtů, postupně odvozených z jistých objektivních dílčích faktů. Jedním z vytčených cílů této publikace bylo i kritické přehodnocení dosavadního výkladu Dürerova domu, jeho dílny, některých jeho prací i okolností, s nimiž byly spojovány. Pečlivá a přehledná argumentace provází všechny příspěvky sborníku.¹⁾

Jak již jsem naznačil, ačkoliv sborník nese název „Dürerův dům“, je v něm představen celý tematický soubor, související jak s Mistrovým domem, tak s jeho životem a tvorbou. Nyní se pokusím v krátkosti představit jednotlivé pasáže.

1. Nová koncepce muzea v Dürerově domě. Příspěvek informuje o nové expozici, dílčích zásazích do stavby a s využitím výsledků studia domu i jeho souvislostí.

2. Bydlení jako v Dürerově době. Autor zde shrnuje výsledky mnohaletého bádání v oblasti středověkého a raně novověkého bydlení v jižním Německu v širokém srovnávacím materiálu. Představuje základní typy prostorů v obytné dispozici i jejich vzájemné vztahy (světnice, síň, komora aj.). Pozornost věnuje i přehledu konstrukčního řešení. Pro našeho čtenáře tento příspěvek představuje přehlednou a kvalitní esenci z celé řady autorových i dalších publikací.

3. Výsledky archivního výzkumu a výzkumu stavby samé. Ve stručné podobě jsou podány výsledky stavebněhistorického a restaurátorského průzkumu (ty se od sebe v Německu neoddělují). Důležité jsou i ukázky metody postupu práce s precizním záznamem nálezových situací.

4. Poměrně obsáhlá kapitola je věnována způsobu záznamu poškození domu a návrhu jeho opravy.

5. Následující kapitola se pečlivě věnuje dosavadnímu bádání o Dürerově domě. Protože dům je jakožto památka vnímán již 200 let, je i na poli výzkumu, dokumentace a prezentace odrazem dějin přístupů, akcentů a metod.

6. V kapitole Mistři po Dürerovi autorka kriticky a systematicky přehodnocuje dostupné archiválie a dospívá k závěru, že představa o velké Mistrově dílně je mýtem vzniklým nepřesným výkladem písemných pramenů.

7. Na předešlou studii navazuje příspěvek, na jehož počátku zazní další mýtus – o umístění Mistrový dílny do arkýře podstřešního prostoru. Kritickým rozbořením se ukáže, že místo v domě samém neopravňuje k takovému závěru, sám Dürer o organizaci, ani o umístění nějaké dílny nehovoří. „Relikvie“ v domě nalezené a romanticky již od 19. století připisované Dürerovi, se po přehodnocení ukázaly být převážně artefakty pozdějšího původu.

Autoři dospívají k závěru, že až na dva panoramatické výhledy z okna, použité v pozadí jeho obrazů, vlastně Dürerovo konkrétní bydlíště přesně v tomto domě na jeho tvorbu patrně žádný prokazatelný vliv nemělo a ani naopak ve struktuře domu neznamenal mimořádnosti, které by byly zvláštním odrazem života a tvorby umělce nebo jeho pedagogické činnosti.²⁾

Naopak se autoři věnují historické topografii nedalekého místa (Obere Burgstraße), kde byly soustředěny domy, pro dětství a mládí Dürera důležité. Byl zde dům otce, víme, kde se učil (dům Michaela Wohlgemuta), známe dům, odkud byla jeho pozdější manželka a místo, kde se od mládí setkával s intelektuálním prostředím (dům Hartmanna Schedla).

V otázce skutečné podoby Mistrový dílny rozlišují tři roviny významu slova „dílna“ – jednak skupina lidí, jednak místo a jednak uměleckohistorická klasifikace tvorby.

Dospívají k následujícímu závěru: podle dostupných výpovědí písemných pramenů tu patrně existovaly 2 skupi-

1) Je velkou výhodou badatelů v německém prostředí, že písemné záznamy jsou soustavně zachovány v průměru od starší doby, než v českých zemích. Rozdíl je také v tom, že náš pramenný fond byl vícekrát zdecimován různými celkovými katastrofami. Právě kritické přehodnocení pramenné základny je jedním ze základních kamenů skupiny studií, předložených ve sborníku.

2) Není bez zajímavosti nápadná podoba Dürerovy světnice a pracovny sv. Jeronýma na jeho grafice, na což s kritickým odstupem upozorňuje U. Klein v kapitole o dějinách průzkumu (příspěvek 5., s. 115). Toto srovnání bylo také inspirací pro dotvoření podoby světnice jako součásti muzejní expozice již v 19. století. Na světlici v této podobě vlastně hledíme i dnes.

ny spolupracovníků – bezejmenní nebo nám dnes již nic neříkajícího jména, s nimiž spolupracoval na základě smlouvy (patrně 2–3 osoby a učedník) a samostatní umělci, se kterými různě spolupracoval a z nichž řada Dürera kopírovala. Mezi těmito dvěma skupinami se nejeví žádné prokazatelné vztahy.

Představa „zaalpské akademie“, soustředěně pracující v Dürerově domě, je výsledkem rozvoje nepřesné interpretace a romantických představ a nadále je již neudržitelná.

8. Malým exkurzem je následující příspěvek o domě Rembranta v Amsterdamu a jeho prezentace od konce 19. století počínaje. Při jeho úpravě pro muzejní účely se již na konci 19. stol. odkazovalo na Dürerův dům v Norimberku a na „Casa Buonarrotti“ ve Florencii.

9. Uměleckohistorická tematika je zastoupena kritickým rozbořem tzv. bazilejských dřevorezů, Dürerovi připisovaných. Podle jazykového rozboru poznámek na grafice autorky Dürerovo přímé autorství zpochybňuje.

10. V následujícím příspěvku se autor zabývá vyobrazeními Innsbrucku, vzniklými patrně během Dürerovy cesty do Itálie. Vyhodnocuje již zaniklou podobu hradu i části města a brány s erby (Wappenturm) před její renesanční přestavbou. Precizní Dürerovy akvarely jsou tak významným dokumentárním pramenem. Nacházíme zde detailní zobrazenou podobu prostoru, výzdobných detailů architektury, detailů stavebních i detailů různých improvizovaných doplňků, které obvykle tušíme, ale které se většinou nezačchovaly.³⁾

11. Tematika přínosu Dürerovy italské cesty je zastoupena rozbořem architektonického náčrtu, který byl dosud považován za záznam benátského paláce. Provedení fasády sice nápadně benátský palác připomíná, ale rozbořem detailů⁴⁾ autor dospívá k závěru, že kresba, či spíše rychlý náčrt zobrazuje návrh městského domu zaalpské dispozice, mající i některé paralely přímo v Norimberku. Přitom je fasáda silně ovlivněna renesancí, Dürerem odpozorovanou u Benátkách.

Studie je tedy významným příspěvkem k poznávání počátků zaalpské renesance, symbiózy tradiční středověké prostorové struktury domu s „moderní“ renesanční fasádou.

12. Závěrečný příspěvek nás uvede do Dürerovy činnosti vojensko-didaktické. Ukazuje se však, že ve skutečnosti s opevněními příliš mnoho praktických zkušeností neměl. Vzorová kniha spíše představuje pevnosti i město jako příležitost navrhovat idealizované formální tvary, přesně v duchu renesančních teoretiků. Ačkoli byl v 19. století jeho význam jako vojenského teoretika poněkud přeceňován, stojí přesto na počátku řady knih o pevnostním stavitelství v Německu.

Jak shrnout přínos sborníku? V duchu kritické přesnosti posouvá poznání významného období kultury a společnosti na rozhraní středověku a novověku. A zdaleka nejde „jen“ o Dürerův dům. Cenný je mezioborový přístup a atraktivní vstupy do různých segmentů bádání s ústřední postavou

známého umělce. Sborník je svým pojetím rozhodně jak velmi poučný, tak inspirativní.

Epilog:

Nebylo by vhodné rušit „procházku“ sborníkem, proto dovětek nakonec. Měl by vlastně již následovat po kapitolách o domě samotném, tedy po 5. oddílu.

Monografický sborník představuje v Německu již obvyklý způsob, jak je publikován průzkum a obnova významných historických objektů. Příspěvky, z nichž se sborník skládá, se věnují stavebněhistorickému, restaurátorskému, archeologickému a archivnímu průzkumu ve vzájemné vazbě svých výsledků a vřazením do širšího kontextu dějin obecných i dějin stavebního druhu. Další kapitolou takového sborníku je pak návrh a realizace následné opravy a prezentace památek.

Je logické, že mnohaleté úsilí týmu spolupracovníků je završeno takovou publikací. V jižním Německu je jim dokonce věnována celá publikační řada – Arbeitshefte des Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege (sborník mívá 150–200 stran⁵⁾). Je škoda, že v českých zemích množství kvalitních monografických průzkumů zůstává nepublikováno. A pokud ano, pak pro publikaci autoři nezřídka připravují příspěvky ve volném čase, v relativně zkrácené verzi pro časopisovou podobu a jen malá část má to štěstí, že je pokryta nějakou podobou grantové či jiné finanční podpory.⁶⁾

Bylo by jistě záslužné průzkumy našich významných objektů také touto formou publikovat, a to soustavně a se základním finančním zajištěním pro vydání takového výstupu.⁷⁾

MICHAEL RYKL

Der Sammelband der Konferenzreferate befasst sich im breiten Professionsspektrum sowohl mit dem eigentlichen Haus als auch mit dem Leben und Werk Dürers. Die multiprofessionelle Zusammenarbeit (die Verknüpfung der bauhistorischen, Restauratoren-, archäologischen Untersuchungen und der Archivrecherche) feiert hier offenbar einen ihrer Erfolge, den a. A. auch die Namen der Autoren betonen. Inspirativ sind die Gesamtaufassung sowie die hervorragende Qualität der Bearbeitung des Bandes (man übergang nicht allein die Fragen der Instandsetzung und Präsentierung des wertvollen Baudenkmals). Im Milieu Tschechiens sind bislang ähnliche Sammelbände der interdisziplinären Untersuchungen einzelner historischer Bauten wirklich rar (Grund dafür bildet a. a. die Menge der durchgeführten Geländearbeiten dieser Art im Zusammenhang mit dem Bau-Boom und dazu der Mangel an Fachleuten, die sich mit solchen Arbeiten befassen).

(Übersetzung J. Noll)

3) Např. ostění, panelované štíty, kružby, arkýře, okapní žlab, dřevěná bouda.

4) Nepočítá se s přístupem z vody, naopak je tu vstup do suterénu (!), v síni přízení je klenba, dokonce žebrova, komíny jsou středověké, kuchyně na obvyklém místě jako v jihoněmeckých domech.

5) Jiným obdobným sborníkem pro obsáhlou publikační podobu výzkumů představuje např. řada Südwestdeutsche Beiträge zur historischen Bauforschung pro dnešní spolkovou zemi Bádensko-Württembersko. Tato řada sborníků charakterem svých příspěvků a jejich rozsahem připomíná časopis Průzkumy památek.

6) Významnou možností takové publikace je právě časopis Průzkumy památek

7) Jako výpravný příklad staršího data je třeba uvést publikaci téhož komplexního ducha: H. Soukupová, Anežský klášter v Praze. Praha 1989.

Za nezbytné pro úspěch takové publikační řady považují však právě onu samozřejmou úzkou součinnost všech oborů, a to práci v terénu počínaje. Bez ní nemůže existovat přirozená spolupráce v dalších fázích zpracování ani v publikaci.